

Poliisiosasto
Erityisasiantuntija Suvi Pato-Oja

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 18/2019 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Rekisterinpitäjät ja vastuunjako (3 ja 5 §)

Hallituksen esityksen 3 §:ssä ehdotettiin säädettäväksi yhteisrekisterinpitäjyydestä. Yhteisrekisterinpitäjyydestä säättäminen olisi sisäministeriön tulkinnan mukaan mahdollistanut vastuun joustavan keskittämisen järjestelmän ylläpitäjille ja lähentynyt vastuunjaon osalta kahden rekisterinpitäjän mallia, jota myös poliisiosasto on asian aiemmissa valmisteluvaiheissa kannattanut.

Tätä ratkaisua on myöhemmässä käsittelyssä muutettu siten, että rekisterinpitovastuu jakautuisi yhteisrekisterinpidon sijaan usealle erilliselle rekisterinpitäjälle. Ehdotuksen mukaan kukin rekisterinpitäjäksi nimetty viranomainen toimii ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän (UMA) ja kansallisen viisumitietojärjestelmän rekisterinpitäjänä tallentamiensa tietojen osalta. Yksi rekisterinpitäjistä on poliisi, jonka tallentamien tietojen osalta rekisterinpitäjänä toimii Poliisihallitus.

Rekisterinpitäjäksi määrittämisen tavoite on, että henkilötietojen käsittelyyn liittyvät velvollisuudet ja vastuut kohdentuvat oikealle taholle. Maahanmuutto-osastolta saatujen tietojen mukaan eräs rekisterinpitäjien valikoitumiseen vaikuttanut tekijä on, että rekisterinpitäjiksi ehdotetut viranomaiset suorittavat tarvittavat käsittelytoimenpiteet UMA-järjestelmässä tai kansallisessa viisumitietojärjestelmässä ja tallentavat tiedot suoraan kyseisiin järjestelmiin. Sen sijaan tilanteissa, joissa tietoja siirretään muista viranomaisten järjestelmistä, kyse on tiedonluovutuksesta eikä rekisterinpitäjän suorittamasta tietojen tallentamisesta.

Poliisi tallentaa ja luovuttaa henkilötietoja UMA-järjestelmään ja kansalliseen viisumitietojärjestelmään eri tavoin eri tilanteissa. Esimerkiksi poliisin suorittama maasta poistamiseen liittyvä henkilötietojen käsittely on kokonaisuudessaan poliisin suorittama, UMA-järjestelmässä tapahtuva prosessi. Toisaalta tietoja myös siirretään UMA-järjestelmään poliisin omista tietojärjestelmistä. Kun tiedot siirretään poliisin järjestelmistä, kyseessä on poliisiosaston näkemyksen mukaan uuden ehdotuksen mukaisesti tietojen luovutus eikä poliisin rekisterinpitäjänä suorittama tietojen tallentaminen.

Poliisin kannalta erään keskeisimmän UMA-järjestelmässä käsiteltävän asiaryhmän muodostavat turvapaikkahakemukset. Poliisin vastaanottamien turvapaikkahakemusten sisältämistä tiedoista osa siirretään UMA-järjestelmään poliisiasian tietojärjestelmästä. Osan tiedoista poliisi kuitenkin tallentaa suoraan UMA-järjestelmään. Turvapaikkahakemuksen tallentamisen jälkeisestä käsittelystä ja päätöksenteosta vastaa Maahanmuuttovirasto, jonka lakisääteisiin tehtäviin turvapaikkahakemusten käsittely kuuluu.

Koska turvapaikkahakemusten tietoja sekä siirretään UMA-järjestelmään muualta että tallennetaan suoraan UMA-järjestelmässä, lakiehdotus jättää osin epäselväksi mille viranomaiselle turvapaikkahakemusten rekisterinpitovastuu kuuluu. Poliisiosaston näkemyksen mukaan turvapaikkahakemusten rekisterinpitovastuun kohdentuminen poliisille ei ole tarkoituksenmukaista, koska poliisin tehtävät turvapaikkaprosessissa rajoittuvat pääosin hakemusten vastaanottamiseen ja Maahanmuuttoviraston päätösten tiedoksiantoon. Hakemusten tallentamisen jälkeisestä käsittelystä ja päätöksenteosta vastaa ulkomaalaislain mukaisesti Maahanmuuttovirasto. Rajavartio-osastolta saadun tiedon mukaan rekisterinpitovastuun tulisi määrittyä vastaavasti myös Rajavartiolaitoksen tallentamien turvapaikkahakemusten osalta.

Poliisiosasto nostaa lisäksi esiin, että lakiehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirasto vastaa ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmästä ja ulkoministeriö kansallisesta viisumitietojärjestelmästä julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain mukaisesti. Poliisiosaston näkemyksen mukaan on tärkeää selvittää, mikä on ehdotetun tiedonhallintalain mukaisen vastuun suhde tietosuoja-asetuksen mukaisiin rekisterinpitäjän vastuisiin ja miten nämä osittain päällekkäiset vastuut jakautuisivat Maahanmuuttoviraston, ulkoministeriön ja muiden rekisterinpitäjien välillä.

Tietojen käsitteleminen muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä (4 §)

Ehdotetussa 4 §:ssä säädetään UMA-järjestelmän tietojen käsittelemisestä muuhun kuin alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen. Säännökset koskevat kuitenkin ainoastaan tietojen käyttämistä muihin 1 §:n mukaisiin käsittelytarkoituksiin. Poliisiosasto nostaa esiin, että maahanmuuttohallinnon alalla kerättyjä tietoja on tarpeen käyttää myös muissa poliisin lakisääteisissä tehtävissä.

Poliisin henkilötietolain 16 §:ssä säädetty tiedonsaantioikeudet mahdollistavat muiden lakiehdotuksen mukaisten rekisterinpitäjien tietojen luovuttamisen poliisille myös muihin kuin maahanmuuttohallinnon henkilötietolain mukaisiin tarkoituksiin. Pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaan poliisilla on oikeus saada tietoja Rajavartiolaitoksen ja Tullin henkilörekistereistä niitä poliisin tehtäviä varten, jotka vastaavat tehtäviä, joita varten tiedot on kerätty ja talletettu, sekä muuhun tarkoitukseen 13 §:ssä ja 14 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Lisäksi poliisilla on 1 momentin 7 kohdan mukaisesti oikeus saada tietoja ulkoministeriön tietojärjestelmistä viisumia koskevasta asiasta sekä Suomessa lähettävävaltiota edustavan diplomaatti- tai konsuliedustuston, kansainvälisen järjestön Suomessa olevan toimielimen tai muun samassa asemassa olevan kansainvälisen toimielimen henkilökuntaan kuuluvista sekä heidän perheenjäsenistään ja yksityisessä palveluksessaan olevista henkilöistä esitutkintaa, muuta tutkintaa ja poliisille ulkomaalaislaissa säädetyn tehtävän suorittamista varten. Vastaavasti 1 momentin 8 kohdassa säädetään poliisin

oikeudesta saada tietoja Maahanmuuttoviraston tietojärjestelmistä matkustusasiakirjaa, oleskelua, kansainvälistä suojelua, maasta poistamista, maahantulokieltoa ja kansalaisuutta koskevasta asiasta esitutkintaa, muuta tutkintaa ja poliisille ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtävien suorittamista varten.

Poliisin henkilötietolaissa säädettyjä tiedonsaantioikeuksia ei poliisiosaston käsityksen mukaan kuitenkaan voida soveltaa poliisin omassa rekisterinpidossa olevien tietojen käsittelyyn. Poliisin rekisterinpidossa olevien henkilö-tietojen käyttämisestä muuhun kuin alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen säädetään poliisin henkilötietolain 13 ja 14 §:ssä.

Poliisin rekisterinpidossa olevia maahanmuuttohallinnon henkilötietolain soveltamisalaan kuuluvia tietoja tulisi voida käyttää muuhun kuin alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen samojen periaatteiden mukaisesti kuin muita poliisin rekisterinpidossa olevia tietoja. Koska tietojen ei kuitenkaan voida katsoa olevan välttämättömiä poliisin lupaharkinnassa ja -valvonnassa, poliisiosasto ehdottaa maahanmuutto-osaston kanssa sovitulla tavalla, että 4 §:ään lisättäisiin uusi poliisin oikeudesta käyttää omassa rekisterinpidossaan olevia tietoja poliisin henkilötietolain 13 §:n 1 ja 2 momentin mukaisesti:

Poliisilla on lisäksi oikeus käsitellä ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään 1 §:n 1 momentin 1, 2 ja 4 kohdan tarkoituksessa tallentamia tietoja noudattaen henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 13 §:n 1 ja 2 momenttia.

Ehdotettu lisäys edellyttäisi myös pykälän otsikon muuttamista, koska poliisin henkilötietolain 13 §:ssä tarkoitettu henkilötietojen käsittely ei tapahdu ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä. Otsikko voisi olla esimerkiksi seuraava:

Ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään tallennettujen tietojen käsitteleminen muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa

Poliisiosaston käsityksen mukaan samassa yhteydessä on hyvä arvioida myös Rajavartiolaitoksen ja Tullin oikeutta käsitellä rekisterinpidossaan olevia tietoja muuhun kuin alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen.

Kansalliseen viisumitietojärjestelmään tallennettujen tietojen käsitteleminen muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa

Lakiehdotus ei sisällä säännöksiä kansallisen viisumitietojärjestelmän tietojen käsittelemisestä muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa. Edellä kuvatuin perustein poliisiosasto esittää maahanmuutto-osaston kanssa sovitusti, että lakiehdotukseen lisättäisiin uusi pykälä, joka sisältäisi poliisin osalta seuraavan momentin:

Poliisilla on lisäksi oikeus käsitellä kansalliseen viisumitietojärjestelmään 1 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoituksessa tallentamia tietoja noudattaen henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 13 §:n 1 ja 2 momenttia.

Poliisiosaston käsityksen mukaan tältäkin osin on hyvä arvioida myös Rajavartiolaitoksen ja Tullin rekisterinpidossa olevien tietojen käsittelyä.

Rekisteröidyn omiin tietoihinsa tutustumista koskevan oikeuden toteuttaminen (19 §)

Lakiehdotuksen 3 ja 5 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto ja ulkoministeriö vastaavat tietosuoja-asetuksen 28 artiklan mukaisena henkilötietojen käsittelijänä sen mukaan kuin siitä erikseen sovitaan rekisteröidyn omiin tietoihin pääsyn sekä henkilötietojen oikaisemisen, sähköisen luovutustavan, poistamisen ja arkistoinnin toteuttamisesta muun rekisterinpitäjän lukuun siltä osin kuin Maahanmuuttovirasto ja ulkoministeriö eivät ole rekisterinpitäjiä.

Ehdotetun 19 §:n mukaan rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamista koskevan pyynnön osoittamiseen poliisin tallentamiin tietoihin sovelletaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 41 §:ää. Poliisin kannalta on tärkeää, että kaikkien poliisin rekisterinpidossa olevien tietojen osalta noudatetaan ehdotetulla tavalla poliisin henkilötietolain 41 §:ssä säädettyä menettelyä. Poliisiosasto nostaa kuitenkin huomiona esiin, että poliisin rekisterinpidossa oleviin tietoihin kohdistuvan tarkastusoikeuspyynnön jättäminen edellyttää tällä hetkellä henkilökohtaista asiointia rekisterinpitäjänä toimivan Poliisihallituksen tai muun tehtävään määrätyn poliisiyksikön luona. Henkilökohtainen asiointi poliisissa ei poliisiosaston näkemyksen mukaan kuitenkaan ole tarpeen esimerkiksi silloin, kun rekisteröity haluaa käyttää tarkastusoikeuttaan turvapaikka-asiaa koskevien tietojen osalta. Poliisin ei ehdotuksen mukaan tulkittaisi toimivan turvapaikkahakemusten rekisterinpitäjänä, joten Maahanmuuttovirasto vastaisi tältä osin rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta.

Muita huomioita

Poliisiosasto pitää tärkeänä, että uuden lainsäädännön toimeenpanoa seurataan ja arvioidaan erityisesti henkilötietojen käsittelyyn liittyvien velvollisuuksien ja vastuiden näkökulmasta.